

**З
Л
ВИЗВОЛЬНИХ
ЗМАГАНЬ
1938-1943**

ВИДАВНИЦТВО — «ПРОМІНЬ» — БС. АЙРЕС

МАРКО ВІРА

FEDOR IWANUS
831 ATLANTIC AVE.
WINNIPEG, MANITOBA
CANADA
R2X 1L5

СІМ ЛІТ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ
(1939 - 1945)

ВИДАВНИЦТВО — «ПРОМІНЬ» — БС. АЙРЕС

“P R O M I Ñ”

Rod. Peña 311

Buenos Aires

1 9 4 6.

ВСТУП.

Останнє українське покоління на всіх Українських Землях, а напевно й за океаном, народжувалося й зростало під безпосереднім враженням і впливом Збройного Зриву 1917—21 рр. Невдача отвергої збройної боротьби, упадок Української Держави та наслідки цієї катастрофи наложили свою нестерту печать на душу, характер, думки й почування молодого покоління. Провідною ідеєю самовиховання й усіх починань цього покоління стало незломне рішення — підготувати й перевести новий зрив і здобути та закріпити на завжди те, чого з різних причин не змогли досягнути наші батьки: Українську Самостійну Соборну Державу. Ця ідея лягла в основу всіх українських самостійницьких революційних організацій, що повстали і діяли будь-де на Українських Землях в періоді після 1921 року, зокрема: Українська Військова Організація на ЗУЗ, Братство Українських Державників (БУД), Спілки Визволення України (СВУ) та Хвильовістів на ОСУЗ і врешті — наймогутнішої соборницької — Організації Українських Націоналістів (ОУН). Значення цих організацій, зокрема останньої — ОУН,

для дальшого ходу історії українського народу є прямо епохальне. В них, і під їхнім безпосереднім впливом — переродилося ціле українське покоління доби після першої світової війни. — Ніякі протизаходи і репресії окупантів України не були в силі спинити цього процесу регенерації українського народу. Ні тюрми, ні концлагери, ні тортури, ні шибениці, ні розстріли, ні голодові масакри, ні пацифікації, — ніщо не могло вже вбити розбудженої волі народніх мас до незалежного державного життя. Молоде українське покоління йшло пробоем до своєї мети.

ПЕРША ПРОБА СИЛ

(1938 — 1939).

Напередодні другої світової війни українські землі, зокрема ЗУЗ, подобали на розігрітий паровий котел, в якому клекоче притаєна сила, готова кожної хвилини до вибуху. В Європі назрівали переломові події. Йшло до війни. Західний демократичний, щасливий світ з тривогою слідкував за розвитком подій. Війна для нього була чимсь найжахливішим. Не так воно було, на жаль, на сході Європи. Для нас, українців, як для народу, страшнішою від війни була перспектива довготривалого «миру». Пишемо в лапках «миру», бо для України його фактично не було. Український нарід не жив, а дусився під нестерпним тягарем

ворожих займанщин. Окупанти українських земель, трактували український нарід тільки як погній для свого паразитарного росту, вони як опирі висисали з нього кров, а всякий прояв спротиву нещадно давили.

Зокрема жахлива, безнадійна доля судилася українському народові під ярмом большевицької Москви. Вистарчить згадати, що за 20 літ т. зв. «мирного будівництва» Москва вигубила около 20 мільйонів українського населення — організованими голодівками, безупинними засланнями, розстрілами, масакрами і т.д. Яка війна коштувала стільки жертв у балансі будь-якого народу? — Чи можна проте дивуватися, що всі українці бажали собі зміни тої жахливої долі? Єдиний рятунок від повної фізичної загибелі в добі «миру» добачували українці в війні, цьому остаточному регуляторові відносин між народами.

Від війни українці багато для себе сподівалися. — «Крім кайданів не маємо більше нічого до втрачення, а зискати можемо все! Так званий «мир» коштує час без порівняння більше, як найбільш кривава війна!» — З такими поглядами можна було в нас нераз стрінутися при розгляданню можливостей і перспектив війни. Хто і де мав би розпочати ту війну, це була справа другорядна. — «Хай тільки зачнеться, а вже від нас самих буде залежати, чи зуміємо ми її використати як слід для нашого остаточного визволення. Другої такої нагоди, як була в 1917 році, ми вже не

прогавимо!» — Так говорили в нас завзяті, а було їх чимало.

Вибух німецько-чеського конфлікту в 1938 році прийняв загал українства як початок дуже ризиковного, але неминучого процесу, що мав довести до невого, можливо кращого впорядкування відносин в Європі. Війна наближалася до українських земель. Найдалі на південний-захід висунений шматок української території — Карпатська Україна — вступила в вир світових подій. Для українців настала велика година проби. Народ заворушився. Не тільки в Ужгороді й Хусті, не тільки у Львові й інших містах України, але й на чужині, за океаном, демонстрували многотисячні українські маси, домагаючись волі для Карпатської України. З Галичини, Холмщини, Волині й Буковини спішили завзяті юнаки туди, де рішалася доля одної вітки українського народу.

В вересні 1938 року «Подкарпатске Руско» вибороло собі автономію й право називатися «Карпатською Україною». Народ з небувалим запалом заходився коло розбудови свого державного й національного життя, не зважаючи на вороже докідля. До проби сил прийшло в березні 1939 року. Чехословаччина розпадалася. 15 березня 1939 року Український Народний Збір (Сойм) в Хусті проголосив святочно незалежність Карпатської України. Шостимісячна еволюція «Срібної Землі» була завершена.

Але зараз же послідувало криваве хрещення молодой Української Держави. Єдина опора Кар-

патської України — відділи «Січі» виступили без вагання в нерівний бій за святе право українського народу бути господарем на своїй землі. Серед загальної суматохи — одчайдушний бій кипів повних два тижні. Гори спливали кров'ю, по тюрмах і таборах дикі наїзтники масакрували геройських оборонців рідної землі. Вороже насильство тріумфувало. — Та не дуже! Не тільки далекий світ, але й самі вороги України були прямо заворожені нежданим вибухом українського вулкану та повні подиву й признання для вояків давно невиданого в Європі героїзму борців за волю Карпатської України. І не один вдумливий політик доглянув в березневих подіях 1939 року перспективу майбутніх бурхливих років: розбуджений і спрагнений вільного життя український велит струсне всею східною Європою і силою виборе собі належне місце в крузі вічних народів.

FELDERMAN
931 ATLANTIC AVE.
WINNIPEG, MANITOBA
CANADA

РОЗВАЛ ПОЛЬЩІ.

B2X 1E5

ПЕРША БОЛЬШЕВИЦЬКА ОКУПАЦІЯ ЗУЗ.

(1939 — 1941).

Упадок Карпатської України був для українського народу болючим ударом. Але всі здавали собі справу з того, що це тільки початок. Народ міцніше закусив зуби і готовився вперто до другої проби. Місяці бігли швидко. 1 вересня 1939

року почалася німецько - польська війна. Її блискавичний перебіг і швидкий упадок Польщі був для багатьох несподіванкою. Це була мабуть єдина війна, яка обійшлася українському народові без великих кривавих жертв і матеріальної руїни. З тюрем з цілої Польщі і з табору в Каргуз-Березі верталися домів сотні й тисячі українських політ-в'язнів, передових борців українського революційного руху. Серця росли, надії оживали...

А міжтим зо сходу грянула на ЗУЗ большевицька лаявіна. Для українців це не було несподіванкою. Після досвіду з Карпатською Україною цього треба було сподіватися. Про те, що народ ЗУЗ прийняв большевиків з прихованою тривогою та ненавистю, зайво й говорити.

Насувалося питання: як бути? Чи вступати негайно в бій з новим наїзником? — Це було б не розумно. Війна розгарялася на світову міру, виривали нові можливості і тому треба було щадити сили до майбутньої розгрівки. Коли та розгрівка мала би прийти, ніхто не знав. З різних взглядів і міркувань, Провід українського революційного руху зарядив найбільше доцільний на той час поділ сил. Основа українського самостійницького руху, найбільше зв'язані з тереном революційні кадри, осталися в краю, з тим, що всі видніші діячі руху перейшли відразу в підпілля.

Доволі замітна частина українських революційних сил, зокрема громадян вчорашніх політ-в'язнів, що були запроторені по тюрмах західної й середньої Польщі, опинилися в німецькій оку-

паційній смузі. Туди, на захід в німецьку зону, відступило перед большевиками доволі багато українців з Галичини й Волині, зокрема інтелігенції. Впродовж вересня й жовтня 1939 року, перехід через демаркаційну лінію був ще розмірно легкий. За підрахунком закордонної преси число українців, що перейшли в той час з окупованих большевиками теренів ЗУЗ на захід, сягало до 200.000. Але де далі перехід ставав щораз трудніший. Демаркаційна лінія стала «священним, непорушним кордоном», сильно обсадженим пограничними військами НКВД. Кожної ночі на кордоні блискали ракети й гримали вистріли, а вранці люди з прикордонних сел підбирали під штиками прикордонників постріляних людей, що намагалися вирватися з червоного раю. На Бузі, Солокії, Сяні й Карпатах виростала нова залізна заслона.

А за цією заслоною починало процвітати «вільне, щасливе й заможне життя». — Мітинги, лозунги, плебісцити, вибори, паради, депутації, ділення землі й панської худоби, клуби, десятихатки, народні суди, «Вільна Україна» за 10 копійок, води в брід, кришка для дорослих, цукорки для дітвори, ялинка, дід Мороз... хто би там перечислив ті всі благодаті, що їх так щедро сипнув для визволених українців ласкавий батько Сталін! Мало того: для задоволення українців, в лютім 1940 року большевики впродовж одної ночі забрали з хат і вивезли на схід тисячі польських осадників і колоністів з Галичини й Волині. Але цей жест українцям мало заімпонував. Народ мимоволі жаж-

нувся: коли і нас почнуть отак вивозити? — На відповідь не прийшлося довго ждати. Вже в квітні 1940 року більшовики зарядили евакуацію всіх прикордонних сел, вглиб краю, наразі понад 30 км., переважно на опущені польські кольонії. Стурбованим людям виясняли, що «трудно, нада укріплять граніцу».

Весною й раннім літом 1940 року більшовики повели скрізь посилену пропаганду за творенням колгоспів. Найлегше це йшло їм з двірською службою по фільварках, тим більше, що всюди по дворах стояли готові стирти збіжжя й паші, худоби, реманент. Але народ, господарі, відпекувалися, як могли від цієї благодаті. Остаточним аргументом притисканих до муру селян було — «ми ще пождемо до весни, побачимо, як живуть інші колгоспи»... А між собою люди говорили підсміхуючись: «Ну, ну, побачимо, чи вони ще втримаються до весни!» І далі починалися безконечні гутірки на тему — неминучої близької війни німців з більшовиками.

Більшовики, досягнувши заплановану на 1940 рік (до речі — невелику) кількість колгоспів на ЗУЗ, задовольнилися тим успіхом і дали людям спокій аж до весни 1941 року. Тоді почали знов... Але народ тоді вже не дуже турбувався колгоспами. В повітрі висіла німецько-більшовицька війна.

Познак наближення цієї найбільше вижиданої війни було багато, зокрема в прикордонній смузі. Вже від літа 1940 року більшовики поча-

ли стягати на кордон маси робітників і будівельного матеріалу та будувати бункри. Роботи над укріпленням кордону велись інтензивно через цілу зиму, а з весною 1941 року в прикордонну смугу їхали майже безупину колони вантажних автомашин, танки, гармати, кулемети. Більшовицькі агітатори і політруки в приватних розмовах з довіреними людьми постійно натякали, що — мовляв — швидко «пайдьом вперьод».

Народ радів, бачучи ці приготування, бо всі були переконані в неминучості більшовицької поразки. Тільки війна могла принести розвал червоної тюрми народів, що стала справжньою катівнею, зокрема для українського народу. Війна Німеччини з СССР мала стати для України тою вижиданою черговою історичною нагодою, яку треба було використати для остаточного визволення, для здобуття державної незалежності. В розумінню загалу українців, тільки війна могла принести нам радикальну зміну нашої долі, тільки в ній ми бачили рятунок від невідхильної загибелі в добі «мира». Може щасливішим за нас народам західного світу таке ставлення справи є незрозуміле, тим не менше воно відзеркалює трагічну долю всіх народів під більшовицькою «залізною стопою».

Але більшовицькі воєнні приготування мали також свої менше приємні сторони. Це була передовсім поголовна мобілізація всіх чоловіків в армію, на т.зв. 45-денний перевишкіл, себ-то — в більшості — до фортифікаційних робіт при кор-

доні. До цих робіт, зокрема до копання довжезних протитанкових ровів, притягнуто також жіноцтво.

Вночі на 22 травня 1941 року, НКВД перевело перший масовий вивіз на схід українських родин. Вивозили цим разом тих, чиї сини втікли вже з під большевицького режиму закордон, згідно пішли в підпілля. Другий, ще більше масовий вивіз українців був запланований на день 24 або 25 червня 1941 року...

Найбільші надії покладав народ під большевицькою окупацією на самостійницький актив, на свою молодь, на своє підпілля та на ту «резерву», що осінню 1939 року відійшла була по наказу на захід. Хоч як сильно пильнували большевики кордону, зв'язки між обома частинами української суспільності не переривалися. Народ під большевицькою окупацією своєчасно дізнався про переведену закордоном очистку Організації Українських Націоналістів від зопортунізованих і «з'ємігрантцених» елементів, одобрив її та став по стороні Провідника Степана Бандери. Це ж бо під його прапором опинилися всі найкращі бойові сили українського народу, ті, які досі несли на своїх плечах весь тягар боротьби, які довгі роки каралися по ворожих тюрмах і таборах, ідейно і морально найздоровіші сини українських сел і міст.

Вже на початку 1940 року почали вертатися під большевицьку окупацію провідні члени українського революційного руху, щоб на місці, в

Краю, в важких умовах енкаведівського режиму організувати й підготувати народ до майбутніх рішальних подій. Переводили цю відповідальну роботу в Краю м. ін. сл. п. Дмитро Мирон-Орлик і Іван Климів-Легенда.

Озброєні бойові групи українських революціонерів проходили пробоем большевицький кордон; частина з них падала на кордоні в бою з енкаведистами, частина попадала в ворожий полон, але більшість таки продиралася на місце свого призначення, і виконувала одержані доручення. Дуже утруднений став побут в прикордонній смузі в червні 1941 року, коли сюди нахлинули маси тайних агентів НКВД, спеціально вишколених і надзвичайно спритних. Було їх повно в кожному селі, вони всюди пхали свого носа, всім і всіми інтересувалися, а ночами чигали у збіжжах і лісах при шляхах та незамітних стежках. Ждали на когось...

Високо-високо в повітрі гуділи мотори. Це були розвідувальні німецькі літаки, які що раз частіше перелітали кордон і слідкували за рухами большевиків у прикордонній смузі. З прикордонних сел і міст ішли в гліб Краю шептані вістки про такий же посилений рух німецьких військ по тій стороні кордону, про різні інциденти на кордоні і т.п. Народ притаївши духа, ждав нетерпеливо на вибух.

НІМЕЦЬКО - БОЛЬШЕВИЦЬКА ВІЙНА.

АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941 Р.

22 червня 1941 року, в неділю на досвітку, здовж усього довжелезного большевицького кордону ревнули гармати, загуділи мотори літаків і танків, і через кордон перевалилася могутня німецька лавина. Удар був прямо розторощуючий. Німці перли без стриму вперед, большевики відступали на цілій лінії. Хто міг тоді опертися думці, що це настав час остаточного краху червоної тюрми народів?

Українці переживали дні великого підйому. Ні хто не мав найменшого сумніву, що якраз тепер настала довгождана нагода для України — знов відбудувати своє власне незалежне життя. Як виглядали справи під большевиками, народ знав і до війни по своєму підготувався. Але, думалося, також наша еміграція не змарнувала часу. Обсервуючи з цікавістю воєнний рух на шляхах, люди пильно приглядалися машеруючим військам, чи не доглянуть між ними українських військових відділів. Але ні, між німцями їх не було. На запит цікавих, чому нема українських відділів між німцями, німецькі старшини відповідали самопевно: «Вір бравхен койне гільфе! Ін цвай-драй монатен іст Руслянд зо-ві-зо капут!» (Не потребуємо ніякої помочі: Впродовж 2-3 місяців сяк чи

так розібемо Росію). — Це людям псувало гумор і давало багато до думання.

Але український революційний самостійницький табір існував і діяв, згідно з вимогами хвилини й інтересами українського народу, не звертаючи уваги на те, чи це німцям подобається, чи ні. Не німці, але українці буди господарями на українській землі. Німці посувалися вперед властиво тільки по найголовніших шляхах. Скрізь в запілля діяли невеликі, але рішені на все бойові відділи українських самостійників. Вони вступали в бій з відступаючими большевицькими частинами та не допускали до грабунків, вивожування майна чи погромів українського населення збоку червоних окупантів. Тільки по більших містах прийшло до важких масакр українців енкаведистами. Німці вступали властиво без боїв до українських сел і міст. Всюди стрічалися зо спонтанними маніфестаціями народніх мас на честь Незалежної Української Держави, всюди бачили тризуби, синьожовті прапори та написи: «Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава! Слава Україні! Героям Слава!» і т.п. — Майже всюди заставали німці вже зорганізовану українськими самостійниками незалежну українську адміністрацію, тимчасові сільські і міські управи, та народню міліцію. Призначені до українських міст німецькі Ортскоманданти часто не могли стриматися від виявлення свого подиву і признання для зорганізованости і здисциплінованости укранців та їх організаційних здібностей.

Завершенням цих спонтанних виявів незломної волі українського народу до вільного незалежного життя був історичного значення **Акт 30 червня 1941 року**. Напередодні цього акту озброєні українські самостійники - повстанці вдерлися як одні з перших до Львова, опанували радіостанцію, забезпечили Собор Св. Юра й митрополичу палату перед погромом єнкаведистів та поробили всі необхідні заходи до скликання історичних Народніх Зборів. На другий день на хвилях етеру рознеслася по всій Україні і по всьому світі радісна вістка про Святочне Проголошення Народніми Зборами у вільному Львові відновлення Української Державности на українських землях, та про покликання Тимчасового Державного Правління України з Ярославом Стецьком - Карбовичем як Прем'єром на чолі.

Небувалий ентузіазм запанував на вільних теренах України. Радісна вістка бігла від села до села, від міста до міста. Скрізь були негайно скликувані Святочні Народні Збори, на яких відчитували універсал про Акт 30 червня, митрополиче Послання з цього приводу, Інструкції ОУН і т.п. В церквах відправлялися торжественні Богослуження в наміренні Української Держави, священники патріоти відбирали від народу присягу на вірність Українській Державі та її Законному Правлінню. Всюди на місцях творилися за почином українських самостійників тимчасові органи української влади, — місцеві, повітові, обласні. По всіх трохи більших осередках появлялася неза-

лежна українська преса, що діяла з рамени української самостійницької пропаганди. Народ виконував з великою охотою і радісним підйомом всі зарядження рідної влади. Молодь спішила з запалом в ряди народньої міліції та українських військових відділів і шкіл, що творилися при повітових і обласних осередках. Скрізь панував лад, притаєні вороги українського народу не важилися на ніякий більший виступ проти українського правопорядку. Загроза удару по українській самостійницькій ідеї існувала тільки з боку німців.

Німецькі горе - політики, заскочені вкрай «самовільним» на їхній погляд, державноправним актом українських самостійників, швидко постаралися про припинення незалежних українських надач львівської радіовисильні. Провідника Організації Українських Націоналістів — Степана Бандеру, Прем'єра Українського Державного Правління — Ярослава Стецька-Карбовича, та ще декількох визначних членів Правління — арештували та вивезли в Німеччину. В пресі наказали помістити відповідне «спростовання», мовляв, нікого державно - правного акту й не було...

Тут слід зазначити, що вже перед вибухом німецько - большевицької війни, Провід українського самостійницького руху передбачив можливість протидії українських виступів німців і видав згідно з тим відповідні інструкції. Пробним каменем в українсько - німецьких відносинах став акт 30 червня 1941 року. Після перших ударів по українській самостійницькій ідеї та її

мосіях, поправні досі відносини різко погіршилися. Українські самостійники — згідно з передбаченим планом — почали відразу переставлятися на протинімецькі позиції. До певного часу треба було оминати різних ударів, але — що до отвертого конфлікту мусіло прийти, це стало ясне для всіх вже в перших днях липня 1941 року.

Не зважаючи на перший удар з боку німців, незалежні сили українського самостійницького табору діяли послідовно далі, згідно з власними планами, всупереч німецьким планам. Поруч німецьких баталіонів, а часто випереджуючи їх, маскуючись в ріжний спосіб перед все більше зорким оком фельджандармерії і гештапа, — просувалися вглиб України, маршрутом на схід, сірі постаї членів т.зв. «Похідних Груп». Це були українські - самостійники - революціонери з отих «двісті тисяч» емігрантів з 1939 року, що відповідно вишколені та повні запалу й посвяти спішили на визначені їм заздалегідь місця на ОСУЗ, щоб допомогти рідним братам відбудовувати справді незалежне державне життя українського народу.

Це ті, що в новій ситуації перші мали змогу нав'язати тісніші зв'язки з українськими самостійницькими силами на ОСУЗ та підготувати ґрунт під єдиний соборницький державотворчий чин українського народу. Це вони поривали українські маси на ОСУЗ до радісних маніфестацій на честь Незалежної Української Держави, це вони клали основи під майбутній справедливий суспільний лад на Україні, ділячи колгоспи, не допускаючи до

експресів, грабунків та надужить, це вони давали народові змогу збагнути справжню благодать, справді рідної влади. Вони врешті були тими, що взяли на себе перші удари озвірілих німецьких наїзників - імперіялістів, це вони навчили стероризований довголітньою большевицькою неволею народ відповідати на терор окупанта зорганізованим солідарним опором та збройною боротьбою.

Це були оті, «бандерівці», що їх незабаром і большевики і німці і інші вороги українського народу, а також, на жаль, і деякі круги з поміж самих же українців — стали однодушно клеймити «бандитами» «зрадниками» «божевільними» «агентами большевизму», «псами Гітлера» і т.п. найбільше суперечними епітетами.

ПІД НІМЕЦЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ.

(1941 — 1944).

Колонізаційна політика і терор окупанта.

Незалежна українська адміністрація на ЗУЗ діяла менш-більш два з половиною місяці — себто до половини вересня 1941 року. Це був період відносно «незалежної України», як це його ще й досі в нас загально звикли окреслювати з певною примішкою сентименту й легкої іронії. Німці не наважувались ліквідувати цієї української «незалежності» негайно і брутально. Вони робили це поволі й оглядно.

День 1 серпня 1941 року вони визначили як

день формального прилучення Галичини до т.зв. Генеральної Губернії, себ-то адміністративної одиниці («Небенлянд Райх-у») з переважно польським населенням та столицею в Кракові. На вересень 1941 року, було передбачене розв'язання формаций «Української Народньої Міліції», та створення т.зв. «Української Допомогової Поліції», підпорядкованої німецькій жандармерії. — На місце Ортскомантантів почали прибувати до повітових осередків Ляндскомісари, підпорядковані окружним Крайсгавптманам.

У Львові, як столиці дистрикту Галичина, засів німецький губернатор, зразу Ляш, потім Вехтер. Разом з органами німецької цивільної управи наїхали вже й до менших осередків команди «СД», себ-то «Зіхергайтсдінст-у», а по prostu — Гештапо. — Українські адміністративні органи відходили потиху в тінь. Українцям мали вистарчити на майбутнє тільки т.зв. «Допомогові Комітети», що їх люди навчилися глузливо окреслювати як «український Юденрат».

Поволі німецькі окупанти прибирали шораз кріпше до рук загарбані українські землі. Перевсім ділили їх так, як це їм було вигідно. Терен між Дністром і Богом, разом з Одесою «вн-арендували» союзній Румунії. Решту українських земель, поза Галичиною і т.зв. «Трансністрією», окреслили як «Райхскомісаріят Україна» з тимчасовою столицею Рівне та віддали її в беззастережне володіння брутальному й кривавому пруському гавляйтерові Еріхові Кохові та його тупо-

лобим генералам і гебітс-комісарам. Омотавши всі загарбані вже українські землі сіткою гештаповських команд і станиць жандармерії, приступили до розправи зо своїм найбільше небезпечним противником на Україні — українським самостійницьким рухом, окреслованим офіційно як «Бандера-бевеугнг».

Вже в літніх місяцях 1941 року полева жандармерія й гештапо почали виловлювати на ОСУЗ — в Житомирщині, Вінниччині, Київщині і т.д. — членів «Похідних Груп» з метою не допустити до ширення на цих теренах української самостійницької ідеї, а зокрема до проголошування незалежності Української Держави. (На Галичину і Волинь німці мусіли наразі махнути рукою!). Приловлених людей німці тримали якийсь час по лагерах і в'язницях, а відтак примушували їх вертатися назад на захід. Але завзяті юнаки, вирвавшись з під німецького караулу, знов брали маршрут на схід...

15 вересня 1941 року, німці скинули маску. По всіх більших містах України, зокрема у Львові, гештапо перевело того дня масові арешти українських самостійників. Число арештованих йшло в тисячі. Частину з них випущено по якомусь часі на волю, але для багатьох сотень і тисяч українських самостійників розпочався того дня мученицький шлях крізь ославлені німецькі тюрми і концлагери, що мав тривати повних три роки. Не один там і загинув від тортур, чи виснаження. Всі тюрми побудовані будь-коли окупантами України, по-

чали все більше наповнятися новими українськими політ-в'язнями. Що якийсь час ґештаповці вивозили ночами менші або більші групи в'язнів, — жидів, українців і поляків — за місто на будь-яке урочище і там їх розстрілювали...

Між тим почали приходити до українських сел і міст вістки про жахливу й ганебну поведінку німців з воєннополоненими червоноармійцями. В перших тижнях і місяцях війни, німцям охоче піддавалися сотні тисяч червоноармійців, які ненавиділи червоне московське ярмо і ніяк не хотіли проливати крові за «батька» Сталіна. Всі вони мали право сподіватися, що німці дозволять їм негайно організувати національні військові частини та допустять їх до святого діла, визволювання їхньої батьківщини від червоних московських ґнобителів. А як що ні, то бодай відпустять їх швидко до мирної праці над відбудовою зруйнованих осель.

Та сталося зовсім інакше. Всіх полонених червоноармійців, без огляду на їхню національність, німці почали трактувати як підлюдей, гірше худоби. Полонених тримали за дротами під голим небом, на голодових пайках, били їх, знущалися, стріляли з будь-якої причини. Швидко між масами полонених кинулись пошесні недуги — червінка, тиф... Прийшли холодні осінні дощі, морози... Для смерти настали несподівано обильні жнива...

Скільки соток тисяч полонених згинув до кінця 1941 року від хворіб, голоду й холоду, годі

збагнути. Газети з 11 листопада 1945 року подають, що впродовж перших 4 місяців німецько-більшевицької війни по прямому наказу Кайтеля загнано в сиру землю 600.000 «російських» воєннополонених! — А всього — згинувло з голоду по німецьких таборах 1.750.000 «російських» полонених. Не можемо забувати, що ці «російські» полонені це в подавляючій більшості українці! Число загинувших марно по німецьких таборах воєннополонених українців оцінювали в нас вже давніше приблизно на 800.000. Це діялося в той час, коли німецька пропаганда горлала, що — ось ми завдали більшовикам смертельного удару і тепер можемо дозволити собі відпустити тисячі полонених домів... Вже на цьому одному жахливому прикладі народ збагнув приховану на разі мету німецьких окупантів: всякими способами нищити фізичну субстанцію українського народу. Швидко виявились й інші, не менше «успішні» способи.

Це був передовсім — голод. В осені 1941 року і на передовку 1942 року, цілому Підкарпаттю загрожувала голодова катастрофа. Весь урожай був знищений повинню. Тисячі людей з під Карпат рушили в мандрівку — на північ і схід з метою купити чи випросити для себе і своїх голодних дітей бодай кілька кількограмів зерна, — на прожиток і на засів. Треба підкреслити, що весь народ на ЗУЗ в Галичині й на Волині пішов усею душею назустріч голодним братам. Люди з найбільшою охотою наділювали потребуючих харчами.

Але ця допомогова акція натрапила на несподіваний опір з боку німців. Німці відмовились дати українським організаціям відповідну кількість транспортних засобів для перевезення збіжжя в навіщені голодом околиці. Німецька жандармерія і баншцуполіція систематично виловлювала «мішочників» і конфіскувала в них останні грами випрошеного зерна. На інтервенції українців, гештаповські достойники здвигали раменами і в приступі щирости говорили: «Яке то має значення для Райху, що десь там в Карпатах згине кількадесят тисяч рабів з голоду?!» —

Але народ не допустив до цієї катастрофи. Незамітними для німецьких посіпаків шляхами йшов український хліб на голодне Підкарпаття. А весною 1942 року, українці власними зусиллями перевезли з Підкарпаття у хлібні околиці Галичини около 30.000 українських дітей на переживлення.

Вже осінню 1941 року почали скрізь на окупованих німцями українських теренах діяти біржі праці, ославлені німецькі «Арбайтсамти». На всі райони і села були систематично накладані відповідні контингенти, — стільки то й стільки людей треба було відставити до Німеччини на каторжні роботи. Зразу ця бранка проходила менш-більш організовано, так би мовити бюрократично. Але де далі німці почали що раз частіше стосувати «африканські методи» набору білих рабів, шляхом дикунських облав і «людоловок» — особливо по містах і по залізницях.

Німці намагались забирати в першу чергу мо-

лодь, особливо юнаків, щоби в той спосіб позбавити Україну її найкращих і найнадійніших сил. За приблизним рахунком німці вивезли з України згідно з т.зв. «Райхскомісаріату» за весь час окупації понад 2 мільйони працездатного елементу, а з самої Галичини около пів мільйона. Доля цих білих рабів, особливо тих нап'ятованих знаком «Ост» була незавидна. Скільки їх загинуло від аліянтських бомб по різних Гамбургах і Берлінах, скільки вернулося каліками домів, скільки пропало по різних штрафлагерах, — Бог один знає...

В парі з ограбовуванням України з її живої сили, йшов безупину грабунок її матеріальних дібр, зокрема харчових продуктів. Збіжжів, м'ясні, молочні і т.п. контингенти вже в першому році німецької окупації лягли важким тягарем на українське село, а що дальший рік — цей тягар ставав щораз важчий. Ославлена Розенбергівська «Земельна реформа» на Україні з 1942 року — що полягала властиво тільки на перейменуванні большевицьких колгоспів на «гром-госпи», мала на меті усправнити якнайкраще механізм ограбування України з харчів.

Довжезні ешалони наладовані харчами йшли як день так ніч з України до ненаситного Райху. Не даром чванився кат України — Еріх Кох — у літі 1943 року, що німці зуміли видерти з України багато більше харчів як це робили большевики! Дійшло до того, що на Україні були села, де нестало ні одної корови, все забрала го-

лодна німота! Сьогодні нам, скитальцям по ріжних Баваріях і Тиролях, ясно, чому пересічний «бідний бавор» по 6 роках війни має в стайні 10 - 15 коров!

Зрозуміла річ, що народ, збагнувши звірячу природу і люджерні плани нових «визволителів» України, — відразу, стихійно, почав ставити опір всім їхнім злочинним почуванням. Зокрема село почало систематично саботувати здачу людських і харчових контингентів. Це в свою чергу викликало далі дикунські репресії збоку окупантів. Терор розшалівся надобре. Спеціальні відділи «Зондер-дінст-у», зложені з ріжних познанняків шльонзаків, далі баталіони косооких калмиків, узбеків і «козаків» на гештапівській службі, — дико бешкетували по селах, стягаючи залеглий контингент, — масакрували стариків, гвалтували жінок, розстрілювали втікаючих людей, грабували людське добро... Збитих до крові і повязаних колючим дротом заловлених людей, тягли до тюрем як закладників, щоб при найближчій нагоді розстріляти їх у відплату за уроений «замах на діло відбудови» краю.

Найдужче розшалівся німецьких терор в осені 1942 року на Волині і Поліссі. За відмову давати німецьким вампірам контингенти та під вигідною, але зовсім не обоснованою притокою зв'язків українського населення з червоними партизанами, цілі села йшли здимом, сотні людей гинули день-в-день від куль і багнетів каральних загонів окупанта. В селі Кортилісі на Поліссі німці впродовж

одного тільки дня вимордували кругло 2.000 (дві тисячі!) душ українського населення... Скрізь лунали сальви, скрипіли шибениці. Кати шаліли, випивалися кров'ю. Сіяли вітер, щоби незабаром пожати бурю.

Німецькому опирові було замало тої крові, яку він день-в-день смоктав, захлистуючись з українського організму. Він захотів де далі щоб його жертва добровільно та ще й з почуттям вдячності віддавала свою кров для його галапасницького росту. Германському капралеві треба ще було українського гарматного м'яса, треба було українських «сіків» і «аскарів».

І ось при ріжних частинах Вермахту почали появлятися щораз численніші «Добровольчі баталіони», зложені з українців з усіх українських земель. А в квітні 1943 року Берлін «ласкаво» дозволив українцям створити аж цілу дивізію — Галицьку Стрілецьку Дивізію під «почесним» знаком «СС». Ще трохи пізніше, після дошкульних ударів на фронті, німці нарешті дали українцям концесію на «ціле» — «Українське Визвольне Військо!» Умова була одна: боротися вірно поруч німецького солдата проти «ворога людства», а нагородою мало бути по переможній війні «належне місце для українського народу» в «Новій Європі». — Як на ділі творилися оті німецько-українські «дивізії» і «війська», про це хай розкажуть ті панове, які весь час лили і досі ллють помії на українських самостійників і які з тупою витревалістю закликали народ «терпеливо ждати»

і до кінця триматися німецької клямки. Народ дав свою відповідь на невчасні німецькі залицання, створюючи самотужки «Українську Повстанчу Армію» — (УПА).

Свою звірячу природу і злочинні плани по відношенню до українського народу підтвердили німецькі наїзтники відступаючи зо східних українських земель в 1943 році. Всі відступи і хвилині протинаступи вони використовували для нещадного нищення українського населення і його майна. Зокрема люто шаліли німецькі «блонд-бестії» на Донбасі і взагалі на Лівобережжі. Божевільне нищення всіх споруд українського важкого промислу, палення всіх осель, садків, хліба і паші на ланах, безглузда спроба евакуації всього мирного населення на захід враз з усім живим інвентарем, — садистичне мордовання всіх хто пробував ухилитися від цього дикого наказу, — одним словом тактика полишення ворогові «спаленої землі», «Сагари», — все це залишиться на віки в пам'яті українського народу як проклятий спомин про наїзників з заходу.

Не кращу пам'ять «з останньої хвилини» полишили по собі німецькі злочинці і на ЗУЗ. Куди тільки проходила фронтова лінія, де тільки фронт задержувався бодай на кілька днів, там німецькі «культуртрегери» грабували й палили села, гнали насильно тисячі народу до фронтових робіт під ворожим обстрілом, забирали в ясир українську молодь до райху... Багато про це могли б розказати — лінія Стрипи, Поділля, Підкарпаття...

Жахливі цифри фатального балансу трьохрічної німецької окупації теренів східної Європи, опубліковані недавно більшовиками, відносяться бодай у 60% до українських земель.

Організація відпору.

Можна собі уявити, яке глибоке потрясіння пережили українські народні маси, пізнім літом 1941 року, бачучи зрадливі непоправно безглузді й brutальні удари в ідею незалежності України збоку німців. Ще їх, туполобих німців, нічому не навчив 1918 рік?! — Та до таких зрадливих ударів ми вже привикли і навчилися інстинктивно в відповідний момент давати правильну відповідь на питання: свій чи ворог?..

Могли собі різні непоправні опортуністи в найбільше натягнений спосіб «пояснити» і виправдувати brutальну й безглузду політику німців на Україні, — українські самостійники - революціонери актом 30 червня 1941 року здерли відразу машкару з німців і заставили їх показати народові своє справжнє обличчя: ось вони, нові наїзники — імперіялісти, закляті вороги незалежної Української Держави. Ось з ким прийдеться нам ще звести бій за остаточне визволення України!

Справу комплікував факт, що найбільший історичний ворог України — імперіялістична Москва ще далі існувала, далі висіла важкою зморою над Україною. Продовж певного незначеного часу треба було по відношенню до німців зберігати засаду,

що «ворог мого ворога є моїм союзником». Бо справжнього союзника в українців, як давно так і тепер, не було. Але ж бо й обидва вороги, і німці і большевики, швидко виявились союзниками між собою в однодушному поборованні українського самостійницького руху.

Вже на переломі 1941 і 1942 рр. у німецькому запіллі, зокрема на Білорусі, появилися групи червоних партизан, яких метою було дезорганізувати це запілля та підготовляти ґрунт до повороту большевиків. Червоні партизани застосували чортівську тактику. Вони оминали отвертих зударів з німцями, натомість зривали залізничні шляхи й мости та вбивали з засідок поодиноких німців. Цим робом вони провокували дикунські репресії збоку німців по відношенню до мирного населення, бо німці відразу почали примінювати збірну відповідальність. Людність зо спалених і погромлених німцями сел мусіла тікати в ліси і хоч-нехоч приставати до червоних банд. Це й було метою червоних бандитів: загнати якнайбільшу кількість населення в підпілля під свою команду.

Літом і осінню 1942 року червоні партизани почали щораз дужче проникати на північно-західні Українські Землі, себ-то на Полісся, Підляшша, Холмщину й Волинь. Вони не тільки стягали репресії збоку німців на українську людність, але й самі давалися дуже в знаки населенню: грабували харчеві продукти й одяг, вбивали неприхильних їм громадян і т.д.

От через що український народ не міг залиши-

тися в «нейтральній позиції», ждучи пасивно на вислід війни двох своїх ворогів. Він мусів виступити активно на арену боротьби, як третій незалежний чинник на найбільшому побоевищі сучасної війни. Німецько - большевицький «дуєт» мусів перейти в більше скomпліковане «тріо».

В першу чергу йшло про зорганізування все-народньої самооборони перед фізичним винищенням збоку наїздників. Ініціаторами й організаторами самооборонної акції, були українські самостійники, з яких чимало перейшло вже в вересні 1941 року у повне підпілля. До населення України видано цілу низку заряджень, інструкцій і практичних вказівок, яких зміст заключається в таких точках:

Не йхати добровільно в Німеччину, бо там где українців каторга, голод, злидні, каліцтво, смерть;

Не дозволити себе ограбити з харчевих продуктів;

Працю в гром-госпах організувати так, щоб якнайбільше хліба залишилося для селян;

Не йти на гарматне м'ясо в «добровольчі батальйони» за інтереси німецького імперіялізму;

Організувати по селах постійну вартівничу службу, встановити алярмові сигнали, приготувати собі добрі криївки — все це для охорони на випадок негайного наскоку на село німецьких або большевицьких грабіжників і погромників;

Творити на місцях самооборонні бойвки для відбивання нападу менших погромницьких чи грабіжницьких груп, насильного звільнювання ареш-

тованих односельчан, відбирання заграбованого майна і т.п.;

Винищувати безпощадно всяких зрадників народу, німецьких вислужників, запроданців і сексотів... і т.д.

На ЗУЗ справа зорганізування самооборонної акції була куди легша як на ОСУЗ, через те, що тут справно діяла від довгих літ налагоджена організаційна сітка революційного самостійницького підпілля. Куди важче представлялася справа на ОСУЗ і ПдСУЗ, де народ понав відразу з під важкого більшовицького терору й шпідлівської енкаведівської системи під такий же кривавий терор німецьких окупантів. Але на цих землях діяли вже від літа 1941 року сотки, а далі тисячі часто безіменних героїв українського самостійницького підпілля і їм якраз треба завдячувати що й ОСУЗ і ПдСУЗ включилися у всенародній самооборонний рух та не стояли вже безрадні й безборонні перед самоволею знахабнелих окупантів. Самооборонна акція, зорганізована українськими самостійниками на ОСУЗ і ПдСУЗ, врятувала для України багато соток тисяч юнацтва, а для населення сотки тисяч пудів зерна і інших харчових продуктів.

Та на тих самооборонних заходах не можна було обмежитися. В міру затягнення війни, ворожий терор посилювався все дужче. Саме життя накидувало українцям необхідність загострення форм самооборонної акції. Так прийшло вже під кінець 1942 року до творення українських пар-

тизанських збройних відділів, які розпочали одверту збройну боротьбу проти окупантів України.

Українська Повстанська Армія (УПА).

Коліскою Української Повстанської Армії були Північно - Західні Українські Землі, себ-то Волинь і Полісся. Тут були найсприятливіші обставини для творення українських повстанських загонів. Як вже було вище згадано, під кінець 1942 року на цих теренах найдужче розшалівся був подвійний німецько - більшовицький терор. Волинські й Поліські ліси та багня найшвидше заповнилися втікачами від терору і насильства наїзників. Народ на ПЗУЗ завзятий, не захотів сидіти в лісах безчино. Захована літом 1941 року зброя опинилася наново в надійних руках українських месників.

На чолі новозформованих збройних відділів стали найбільш завзяті й підприємчиві українські самостійники. Вони діяли організовано, за директивами Проводу українського революційного руху. Називали себе для відріжнення від червоних партизан — українськими повстанцями. Трохи згодом — весною 1943 року устійнено остаточно назву цієї нової сили — «Українська Повстанська Армія», в скороченні «УПА».

В місяцях лютому, березні і квітні 1943 року, українські повстанські відділи виступили на території майже всієї Волині і Полісся одночасно проти німців, як атакуюча сторона. Сміливим наскоком вони захопили в свої руки цілий ряд по-

менших міст і містечок, розбиваючи, розброюючи й розганяючи німецькі залоги. Повстанці розбивали табори з інтернованими людьми, визволяли політ-в'язнів з німецьких тюрм, перебирали в свої руки господарські бази окупанта — лігеншафти, магазини, млини. На заклик командування УПА всі українські шуцмани й поліцаї, яких німці і без того почали були масово розброювати, арештувати й розстрілювати, перейшли зо своїх станцих зо зброєю в ліс до повстанців.

Збройне повстання українського народу на ПЗУЗ було великим і несподіваним, але вповні заслуженим ударом для німецьких окупантів. Їх адміністративний апарат тріщав, їх авторитет безповоротно падав. Вони намагалися рятувати ситуацію хмарами листівок, закликів, вияснень, погроз, а одночасно стягали більші сили для розправи з повстанцями. — Але опанувати положення вони аж до кінця не були вже в силі. Більші й менші бої з німцями були на денному порядку. Бої були самооборонного й заціпного характеру. Німцям завдано багато поразок. Німецькі окупанти виходили «переможцями» тільки в акціях бомблення з літаків, палення і грабування безборонних сел та мордування неозброєного мирного населення. Але кожний німецький злочин стрічався тепер з належною відплатою.

Самооборонні і заціпні дії відділів УПА були від самого початку спрямовані також проти червоних партизан, як висланників імперіалістичної Москви. Відділи УПА стримали просування чер-

воних з півночі на українські землі, розгромили чимало їхніх банд, знищили їхні укріплені табори та стали кріпкою ногою на північних кордонах української території.

З Волині й Полісся повстанський рух перекинувся швидко й на інші українські землі. Весною і раннім літом 1943 року, появилися збройні відділи УПА в Житомирщині, Кам'янець - Подільщині, Вінниччині, Київщині, Чернігівщині, Білоцерківщині і т.д. Повстанці громили як німецьких так і большевицьких зайдів і грабіжників та своїми діями втягали найширші народні маси у вир боротьби за вільне життя на рідній землі.

В липні й серпні 1943 року почали творитися в Галичині, зокрема в Карпатах, збройні відділи «Української Народньої Самооборони» (УНС), яких метою було обороняти населення перед насьильствами збоку червоних партизан, т.зв. «ковнаківців», та німців. Червоних відперто з Карпат. Карпати стали організаційною і вишкільною базою для все нових відділів УНС. В осені й зимою 1943 року, німці повели сильний наступ на табори відділів УНС, з метою ліквідувати українську збройну силу Галичини в зародку. Відділи УНС видержали цю пробу задовільно. Німцям завдано низку дошкульних ударів. В перших місяцях 1944 року відділи УНС влилися в єдину УПА, прийнявши назву «УПА - Захід». Під нею назвою українські збройні відділи Галичини вели через цілу першу половину 1944 року бої з червоними парашутистами й партизанами, яких все більше на-

пихалося в лісiste Підкарпаття, та з німецькими каральними відділами, які посиленням терором хотіли здавити визвольні змагання українського народу. Зокрема завзяті були бої з червоними пертизанами за «Чорний Ліс» у Станиславщині в квітні, травні і червні 1944 року та з німецькою дивізією в Долинщині в липні 1944 року. Це був останній більший бій з німцями на українських землях, з яких вони вже раз на завжди уступили. Для українського народу та для його збройного рамени — УПА починався новий, може найважчий, розділ боротьби за своє життя і волю — друга тотальна большевицька окупація.

Відступ німців і їхніх союзників з українських земель, як рівнож просування фронтової лінії, використали українські збройні відділи для масового здобування зброї, амуніції, обмундуровання і т. п. військового майна. На Поділлі і в Карпатах здобуто чимало зброї — головню німецької і малярської — шляхом розброювання відступаючих відділів та захоплення військових магазинів і ешалонів. В цій акції взяло масову участь все українське населення — від молодого дитини до старенького дідуся, — бо всі вже зрозуміли неопінену вартість зброї для народу, що прагне жити свободним життям. Тепер ця зброя повнить найрашу службу в руках українських воївків - повстанців.

Під збройною охороною УПА.

Як позначилося існування і дії УПА в житті

народу в другому періоді німецької окупації? — Вплив УПА на ціле життя українського народу був величезний і наскрізь додатний. Впродовж кількох місяців УПА стала найбільше популярним чинником в житті народних мас України. В ній бачив народ не тільки свого оборонця і месника, але й справжню народню владу. Під охороною збройних відділів УПА українське громадянство швидко і радо відбудувало своє життя зруйноване сваволею окупантів.

Мирна праця на ріллі продовжувалася. Відкривались знову різні ремісничі варстати і заводи харчової промисловости, як млини, молочарні, м'ясарні і т. п. Народ знав, що працює тепер для себе. Працювали школи, відживало кольтурно-освітне життя, проявляли свою всебічну діяльність органи суспільної опіки. Установлені Головним Командуванням УПА земельні комісії, розділювали опущені зайдами землі між безземельними, та малоземельними селянами. Про загальний лад і безпеку дбала власна жандармерія та поліція. Заряджена Гол. Командуванням УПА частинна мобілізація населення в ряди рідного війська проходила всюди знаменито. Покликано до життя старшинські і підстаршинські школи, Український Червоний Хрест, мед-сестерські та санітарні курси, вишкільні курси для юнацтва і т. п. По всіх селах відбувався правильний вишкіл і перевишкіл молодих і старших річників. Всі накази й зарядження незалежної української влади виконувались охоче. Так у визволених від німецьких та

московських окупантів районах і областях України творилося незалежне свободне життя.

За єдиний фронт поневолених народів.

Та не тільки в житті українського народу позначився величезний додатний вплив УПА. Сам факт її повстання та її дії мали переломове значення для дальшого ходу історичних змагань на сході Європи. УПА стала тою третьою силою на східно - європейському побоєвищі, на яку почали все більше орієнтуватися всі загрожені обидвома імперіялізмами народи. Не тільки технічно-матеріальна сила УПА, але в ще більшій мірі — її морально - ідейна сила, її бойові гасла: «Воля народам! Воля людині!», «За незалежні держави всіх поневолених народів! — Поневолені народи — єднайтеся в боротьбі проти імперіялістів Москви й Берліна!» і т.п. — виявили непоборний, прямо магнетичний, освідомляючий і притягаючий вплив на ріжнонаціональні маси пішаків, що ними досі довільно сували тирани на східно - європейській шахівниці.

Яке це мало практичне значення, про це окупанти могли швидко переконатися на власній шкідливості. Своїми діями УПА внісла насамперед різкий розділ між німецькими окупантами та їхніми поневоленими «союзниками». Широко і вміло поведеною пропагандою та тактовною поведінкою, УПА спонукала ріжні чужонаціональні мадярські, словацькі, бельгійські й інші військові частини на німецькій службі, відмовлятися від участі в по-

громах мирного населення. Ці німецькі «союзники» радо зговорювалися з Командуванням УПА в справі свого нейтралітету в боротьбі українського народу з наїздниками, а в многих випадках давали себе розброювати українським повстанським відділам і відходили домів, зглядно навіть в ряди УПА.

Дуже великий вплив мала пропаганда Політвідділу УПА на численні відділи Вермахту й шуцманшафт - батальйонів, зложені з бувших полонених червоноармійців, підсовітських національностей, як грузинів, вірмен, азербейджанців, узбеків, татар, киргизів і т.п. В численних листівках вияснявалось їм питання, за що бореться УПА та закликалось їх — переходити на сторону УПА, творити в її рядах власні національні збройні частини та разом з українським народом боротися проти спільних ворогів - імперіялістів німців і большевиків.

Ця пропаганда мала великий успіх. До лав УПА перейшло чимало згаданих вояків, між ними і росіян, які хоробро й чесно билися відтепер поруч українських повстанців проти агентів Гітлера і Сталіна. Також чимало червоних партизан пристало до українських повстанців, бо щойно зустріч з УПА відкрила їм очі на суть боротьби на Україні й на сході Європи. Ця акція творення єдиного військового й політичного фронту поневолених народів сходу Європи, Кавказу й Азії, знайшла своє завершення й оформлення на Першій Конференції згаданих народів, що відбулася з іні-

ціятиви Головної Команди УПА в листопаді 1943 року.

Створення Української Головної Визвольної

Ради (У.Г.В.Р.)

Українська Повстанська Армія — діяла і діє не тільки як збройна, але й як першорядної ваги політична сила України. Але політичною боротьбою українського народу УПА не керувала й не керує. До цього були покликані інші, політичні чинники.

Як відомо, УПА почала організуватися за постановою і дорученням Організації Українських Націоналістів - самостійників (ОУН). Але організатори й керівники УПА зовсім не мали в плані робити її збройною організацією одного політичного осередка. УПА мала стати формою вияву всіх бойових сил українського народу. В рядах УПА знайшлися люди різних політичних переконань і зовсім незалежно від партійно - групової приналежності. В той спосіб УПА стала збройним раменем і дорогоцінною власністю цілого народу.

Як всеукраїнська (збройна передовсім) організація, УПА мусіла дістати політичне очолення одним всеукраїнським верховним політичним чинником. В місяці червні 1944 року, значить напередодні другої тотальної окупації всіх українських земель більшовиками, дійшло з ініціативи УПА — до створення Української Головної Визвольної Ради (УГВР), як верховного всеукраїн-

ського політичного центру. Як читаємо в універсалі, виданому з тої нагоди, «В УГВР об'єдналися представники українських революційно - визвольних сил та різних політичних середовищ з усіх українських земель, які визнали самостійницьку платформу за єдино правильну у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу». УГВР стала «найвищим керівним органом українського народу на час його революційної боротьби, аж до створення Уряду УССД». Від того часу УГВР керує всією революційно - визвольною боротьбою українського народу на українських землях, і їй саме, як політичному загально - керуючому українському центрові, підпорядковувалась всеціло УПА, як збройний чинник. Цей стан триває й досі.

ДРУГА БОЛЬШЕВИЦЬКА ОКУПАЦІЯ

(1944 — 1945).

Червоний терор.

Під кінець 1943 року вже навіть найбільші оптимісти зрозуміли, що німці котяться нестримно в пропасть та що всі українські землі швидше чи пізніше опиняться знов під большевицькою окупацією. Програну німців усі уважали заслуженою карою за їхні злочини, ніхто не жалів за ними, але перспектива повороту більшовиків заставила не одного здригнутися.

До березня 1944 року більшовики опанували майже цілу Волинь і Полісся, а в Галичині — Тернопільщину, Коломийщину і частину Станіславщини. Більшевицькі частини загналися також на Буковину й Закарпаття. Відтак наступила на кілька місяців передишка. Під кінець червня більшовики рушили знов до наступу і впродовж липня і серпня загорнули майже всю решту етнографічних Земель України. Так літом 1944 року dokonалася друга тотальна окупація України наїздниками з півночі.

Цим разом більшовики вже не церимонилися з народом на ЗУЗ так, як при першому «визволенні» в 1939 році. Тепер вони вже не приховували своїх намірів — використати сучасну війну між іншим на те, щоб завдати вирішальних ударів українському народові, знищити всі його активні сили та змусити його стати раз на завжди слухняним знаряддям у руках кремлівських володарів. Повертаючись у 1944 році на Західні Українські Землі, більшовики мали заздалегідь виготовлений план максимального використання їхніх господарських і людських резервів для успішного переведення останньої фази війни. Натрапивши на одностайний організований опір народу, застосували негайно всі випробувані чортівським апаратом НКВД способи й методи мордування народів і людей, з метою зламати нас як нарід вже в ході цієї війни.

Одним з перших заряджень большевицьких властей до «визволеного» населення був наказ зага-

льної мобілізації чоловіків у Червону Армію. Тому, що майже ніхто не хотів голоситися добровільно на призовні пункти, більшовики задумали перевести мобілізацію при допомозі безперервних облав на села і ліси. Їм йшло проте, щоб за всяку ціну виловити весь зброєздатний елемент. «Мобілізованих» в той спосіб людей кидали майже голоруч негайно на фронт, в першу лінію, під німецькі кулемети або призначували на знищення — чи то в підвалах НКВД, чи на каторжних роботах у заводах і копальнях Донбасу, Уралу, Сибіру. Не минуло цієї долі й українське жіноцтво. Їх також більшовики мобілізували масово до каторжних робіт у віддалених околицях Сов. Союзу.

Облави на села й ліси були отримані звичайно з дикими погромами населення. «Істребительні отряди», що складалися звичайно з найгіршого шумовиння під командою енкаведівських садистів, різні спеціальні загони так званих «червоних партизан» і т.п. «сталінських дітей» йшли з охотою на безборонні села, з метою поживитись чужим добром, нагабувати до схочу, дати волю своїм дикунським інстинктам, а при тому сповнити «священний патріотичний обов'язок» по відношенню до «радянської вітчизни» і «батька» Сталіна, — розстрілюючи масово кляте «бандерівське» населення, палячи українські села, арештовуючи людей...

До погромницьких акцій українського населення НКВД притягло рівнож найбільше деморалізо-

вані, жорстокі і вороже наставлені до «хахлів» московські частини Червоної Армії. Вони зокрема відзначалися масовим («колективним») гвалтуванням жінок і дівчат, в тому числі також нелітніх дітей і стареньких бабусь, заражуючи їх звичайно сибірськими хворобами.

Зрештою світові назагал відомо з преси, як «гуляли» і гуляють «сталінські соколики» в окупованих, чи пак «визволених», ворожих країнах, таких як Румунія, Мадящина, Німеччина й інші. Не краще вони поводитися й поведяться в «мятежній»-«братній» Україні...

Перемарш Червоної Армії через українські землі був отриманий крім того, з безоглядним грабунком населення. Голодні й обдерті солдати забирали силою від людей всі харчові продукти, які не були добре заховані, худобу, пшеницю і т. п. а також всякий одяг. Це було рівнож у плані кримлівських володарів. Вони знали з багатого досвіду, що голодом і холодом можна теж успішно ламати хребет народу. Решту мають доконати наложені державою й безглядно стягані обов'язкові поставки хліба, м'яса, молока, ярини і т. п., нечувано високі податки в грошах, мільярдів «позички перемоги», різні каторжні норми і т. д.

Ще успішнішим засобом для досягнення виміряної мети, остаточної ліквідації революційного руху українського народу, — мало стати плановане більшовиками масове переселення всього ненадійного елемента з Західної України на Сибір, при

чому мали бути евакуовані цілі області. Вже ранньою весною 1944 року, більшовики розпочали були на Волині і Поліссі масову евакуацію населення з на 30-50 км. широкої прифронтової смуги на схід. Це саме хотіли вони перевести літом 1944 року і в Галичині, зокрема на Підкарпаття. Як звітували в той час з Волині, більшовики визначили вже були навіть місце на величезний концлагер на Сибірі для українців з ЗУЗ, а саме Ойра-Тура. Стримались з переведенням цього плану тільки з обави за свій транспорт, загрожений дуже сильно діями УПА. Наразі обмежилися до вивозів родни найнебезпечніших «бандерівців».

Арештування людей під замітом приналежності до руху «бандерівців» не переривалося й не переривається ані на один день. Арештованих людей енкаведисти намагаються чортівськими тортурами зламати і змусити стати їхніми сексотами в акції поборювання українського самостійницького руху. З цією метою вони, буває, виарештовують цілі села, по кількості людей, щоб мати з чого вербувати своїх агентів - донощиків. Дуже замітний є факт, що давня більшовицька метода — цькувати бідних на багатих, тепер завела зовсім. Народ тримається добре й солідарно.

За вістками, що надходять останніми місяцями з України на еміграцію, червоний терор на Україні далі шаліє. Малі й великі облави на села й ліси провадяться без упину. Москва хоче за всяку ціну зламати хребет українського народу, до цього вона змагала завжди, а тепер зокрема їй

спішно з цим ділом з огляду на можливість третьої світової війни.

Погромні й військові акції НКВД, чергуються з провокативними «зверненнями» уряду і партії УРСР до членів ОУН, УПА, УГВР, СБ і т. д. — з закликами до такого речення «вийти з лісу» і піддатися на ласку й неласку большевиків. Звірські розправи з заловленими в облавах людьми (напр. нечувані в Європі «прилюдні катування» на старомосковську моду з часів Івана Лютого - ката) ведуться під акомпаніємент большевицької пропаганди (преса, радіо, мітинги) про «надзвичайно ліберальне» ставлення радянської влади до збаламученого «бандерівцями» населення.

Большевики всіма силами сприяють «великому вимиранню» українського населення, що має якраз тепер місце. Майже по всій Україні шаліють тепер пошесті, головню плямистий і черевний тиф, що забирають великі жертви серед населення. На ЗУЗ (гол. на Підкарпатті) є села, де вимерло на тиф 500-600 а то й більше душ! Є підозріння, що большевики пляново поширюють ці пошесті на українських землях. В кожному разі — большевицька влада не зробила досі ніяких серйозних заходів для поборення пошестей. Навпаки, через систематичне палення сел і заганняння людей в підземні нори, большевики «причинюються до ще більшого їх поширення. Крім тифу, другою язвою українського населення є статеві недуги, зокрема сифіліс, занесені на Україну і взагалі в Європу «сталінськими орлами» з Сибіру.

Отакі річі діються зараз «за залізною завісою» в той час, коли частина світової преси співає песани на честь Сталіна й большевиків, як «спасителів» світу...

«Сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями, бодай вони переказилися!» — стверджував з лютою досадою Шевченко в листі до Кухаренка перед сто літами, і це саме треба сказати й сьогодні. Червоні наїзники намагаються всіма силами донищити Україну, скривавлену німецькими катами й воєнними діями.

Одночасно з винищувальними заходами большевиків по відношенню до українського народу, йдуть намагання Москви якнайшвидше зрусіфікувати західно - українські землі. До Львова і інших міст на ЗУЗ нахлинули зо Сходу цілі маси різних урядників і службовців, енкаведистів, студентів і різної іншої «радянської інтелігенції», які відразу надали цим містам чисто «руського» характеру. Недобитків справжньої української інтелігенції большевики заставили фізичним і моральним терором до собачого вислугування імперіялістичним україножерним планам Кремля.

На окрему увагу заслуговує похід Москви проти національної української греко - католицької церкви в Галичині і в Карпатській Україні. В квітні 1945 року НКВД внарештувало й вивезло на заслання весь греко - католицький єпископат і взагалі чільних представників духовенства. На позбавлене своїх пастирів духовенство і вірних роблять безупинний брутальний натиск з метою за-

ставити їх виріктися унії і підпорядкуватися безоглядно московському патріархові. На Карпатській Україні греко - католицька церква практично вже зліквідована. Сприяло цій невчасній і шкідливій акції місцеве москофільське населення. Галицьке духовенство і народ ставлять рішучий спротив усім русифікаційним намаганням большевиків. Але і тут позначився вже вилом «вовчєнята хоч беззубі, вже повзають серед нас», як писав Франко. В травні ц.р. повстала у Львові «Ініціативна група по возз'єднанню греко - католицької церкви з руською православною церквою» з відомим о. Гавриїлом Костельником на чолі. Большевики відразу визнали її як єдиний тимчасовий правно - адміністративний орган греко - католицької церкви. Але решта духовенства рішуче запротестувала проти цієї акції і висунула домагання — звільнити з під арешту ув'язненого митрополита і єпископів. Як скінчиться ця боротьба за українські душі, сьогодні ще важко сказати. Одне є певне, що український народ ніколи і ні за яких умов не зігне добровільно карку під брутальне московське ярмо.

Загальна характеристика українського самостійницького табору.

На українських землях проходить зараз затяжна послідовна боротьба двох непримиримо ворожих сил: окупанської московсько - большевицької енкаведівської і української самостій-

ницької народньої - революційної. Ця боротьба ведеться без упину, зі змінним щастям і зі змінною натугою.

Повертаючись на Західні Українські Землі в 1944 році большевики були приготовані на опір і труднощі з боку українських самостійників, але такої сили зорганізованості вони не сподівалися. Большевики далеко не поділювали сил ОУН і УПА, і шойно на ЗУЗ вони переконалися, якого грізного противника мають проти себе.

Зорганізований українським самостійницьким табором народ на ЗУЗ поставив завзятий одностайний спротив проти всіх заряджень і заходів Кремля, що змагали до фізичного знищення українців, отже проти мобілізації в Червону Армію, чи на каторжні роботи в большевицькому заплілі, проти примусових евакуацій, проти контингентів і т.д. Одночасно народні маси почали приміювати активні самооборонні дії проти всякої погані, що її червоні наїзники намагалися заціпити в здоровий організм народу, а в першу чергу почали систематично винищувати найжорстокішими способами всяких зрадників, вислужників, донощиків, сексотів. Крім того — народ дав свою беззастережну всесторонню піддержку своєму авангардові в боротьбі за життя і волю — збройним відділам УПА.

Цей над сподівання сильно зорганізований одностайний опір населення намагалися большевики зламати «лобовою» атакою, повівши в серпні і вересні 1944 року безупинні облави на ліси й

села та намагаючись стероризувати народ жорстокими розправами й погромами. Але не досягнули мети, навпаки, загнали народ масово в добре зорганізовані й заправлені в боях ряди УПА та ще дужче зв'язали його з українським самостійницьким революційним рухом.

ОУН, УПА й УГВР є сьогодні рішачими чинниками на Україні. На них орієнтується і їм карно підпорядковується все населення на ЗУЗ, на них всі свої найкращі надії покладає населення ОСУЗ. Вся революційна боротьба на Українських Землях проходить сьогодні під загальним керівництвом УГВР, як признаної народом верховної влади України.

Український самостійницький табір опанував поза більшими містами все життя на ЗУЗ. В багатьох теренах, особливо там, де цьому сприяють теренові умови (гори, ліси, яри, балки, бagna, плавні і т.п.) потворилися майже «самостійні республіки», куди не мають вільного доступу ніякі вороги українського народу. Всім життям сел, районів і т.д. керують вміло станичні, районні, окружні, обласні і краєві провідники, господарчо - фінансові, військові, зв'язкові, пропагандивні, освітні й інші референти. Про контролю і безпеку дбає «СБ» (Служба Безпеки), народна поліція, жандармерія УПА і різні охоронні відділи. Під господарським оглядом село зовсім усамостійнилося і відгородилося від ворожого міста. Коли немає алярму, що «орда йде», життя і праця в «республіці» проходить зовсім нормаль-

но. У випадку небезпеки — весь небоездатний елемент зникає в добре розбудованих підземних криївках, а самооборонні відділи і військо шикуються до бою. — Ціла Україна подобає сьогодні на один великий військовий табір. (Або — може краще-б сказати — складається з цілої низки менших і більших військових таборів).

Таким чином, найнадійнішою опорою незалежного життя українського народу сьогодні є Українська Повстанська Армія — УПА. Вона від самого початку була і є чисто народною революційною армією. За три роки свого існування УПА розбудувала свої організаційні форми, випрацювала й засвоїла нові прийоми боротьби з наїздниками, виплекала власні старшинські і підстаршинські кадри, загартувалася в боях — і дуже зросла чисельно. Сьогодні більшовики однозгідно признають, що відділи УПА своєю бойовою вартістю перевищують найкращі енкаведівські — «спец - отряди». — Озброєння відділів УПА є різноманітне, але добре. Зброї, зокрема автоматичної, є подостатком, аmunіції теж. Обмундрування різне, в більшості «німецько - мадярське», здобуте в боях і захоплене в магазинах підчас просування фронту. Забезпечення бійців УПА задовільне. Господарська референтура працює справно. Народ дуже радо складає на утримання своєї армії контингенти харчів, вовни, полотна, шкір, тютюну, і т.д. Магазины УПА не стоять порожні.

Санітарна служба спочиває в руках «Українського Червоного Хреста», себ-то майже в ніло-

сті в руках українського жіноцтва. УЧХ несе санітарну поміч і опіку не тільки раненим і хворим бійцям УПА, але також помагає, як і чим може, всьому потребуєчому населенню. Однак лікарських сил є замало, а недостача ліків прямо катастрофальна.

Дії У.П.А.

Більші й менші акції УПА проти червоних наїзників є на денному порядку. Є вони зачіпці й оборонні. Найбільше зачіпних акцій переводили відділи УПА в перших тижнях і місяцях поворотної большевицької окупації. Метою цих акцій було не допустити до швидкого закріплення большевиків у терені, зокрема не дати їм можливості розбудувати адміністративний апарат та перевести мобілізацію населення в ряди Червоної Армії, зорганізувати сітку сексотів і т.д. Ці акції продовжуються постійно. Відділи УПА переводять вдалі наскоки на районні центри большевицької адміністрації, розбивають вже зорганізовану управу, зокрема нищать военкомати, НКВД й НКГБ, визволяють в'язнів з тюрем, забирають або палять всі архіви й документи, ліквідують партійців й інших ворогів народу. Через ці наскоки большевики перебувають в постійній тривозі, а населення даного району має на деякий час — часом місяць і більше — спокій. Такими наскоками зліквідовано рівнож ряд т. зв. опірних точок,

себ-то спеціально розбудованих і уфортифікованих енкаведівських становищ на життєво важких для УПА відтинках терену.

З метою спараліжувати рух погромних груп большевиків у терені, невеликі відділи УПА влаштовують на них засідки при шляхах. Засідки звичайно дуже добре вдаються. В той спосіб — зокрема літом і осінню 1944 року — розгромлено чимало ворожих колон і здобуто зброю. В боях з засідок паде звичайно багато ворогів без замінищих власних втрат. В одній з таких засідок на шосе між Рівним і Гощею на Волині, весною 1944 року, був важко ранений і потім згинув генерал Ватутін, командуючий «першим українським фронтом».

До постійних улюблених зачіпних акцій УПА на більшу скалю належать рейди відділів УПА за здалегідь уложеним маршрутом. Завданням рейдів є: Нищити по дорозі менші большевицькі відділи, окупантську адміністрацію і сексотів;

Зв'язувати і держати в постійному шаху большевицькі сили в районних центрах, не дозволяючи їм виїздити на погромні акції в терен;

Врешті — вести посилену самостійницьку пропаганду серед населення України, показуючи народові наглядно власну українську силу, влаштовуючи мітинги, поширюючи самостійницьку літературу, тощо.

Рейдів, як сказано, є дуже багато. Із важніших слід згадати — більші і менші рейди з ЗУЗ (Галичина, Волинь) на схід, — у Житомирщину,

Вінниччину, Уманьщину, Київщину і т.д., а також на Буковину, Карпатську Україну, і на захід, поза «лінію Керзона».

Відділи УПА з засади стараються уникати великих затяжних боїв з військами НКВД, які вперто намагаються нав'язати українським повстанцям винищувальний бій тоді, коли мають величезну технічну перевагу. Все таки під час великих облав на ліси, коли більшовикам часом пощастить оточити великими силами (10 - 30 тисяч) відділи УПА, доходить до більших боїв оборонного характеру.

Найбільше таких боїв було на Волині і Поліссі (Сарненщина, Костопільщина) в березні і квітні 1944 року, коли більшовики оточували силою одного-двох полків менші українські відділи в силі одної-двох сот, сотні чи куріня. Завязі бої тривали часом кілька днів. Більшовики йшли при піддержці артилерії, танків, а то й літаків, по кілька разів в атаку на оборонні становища українських повстанців, намагаючись за всяку ціну їх знищити. Звичайно мали дуже високі криваві втрати — до 100, 200 і 300 вбитих, а успіху майже жадного, бо українські відділи проривалися крізь вороже кільце з розмірно невеликими втратами. Найголосніший був великий оборонний бій під селом Гурбами в Кремянеччині 24 квітня 1944 року. Більшовики ввели там в дію около 30.000 війська. Зо сторони УПА брало в тому бою участь до 5.000 вояків під командуванням С. «Орбея». Українські відділи пробилися з окру-

ження, маючи втрати всього около 100 чоловік.

В Галичині найбільше оборонних боїв було пізною осінню 1944 року і зимою 1944/45 року під час великих облав військ НКВД на цілі райони і лісові масиви. В тих акціях брало участь від 10 до 40 тисяч більшовиків. Українські відділи маневрували силою 1 — 3 курінів. З замітніших боїв слід згадати: бій під Лопушною в Золочівщині, бої в Чорному й Болохівському лісі в Станіславівщині в листопаді 1944 року, в Рогатинщині в грудні 1944 року і — найважчі оборонні бої за «незалежність» Унівської «республіки» на Гоцульщині (центри Космач — Жаб'є) зимою й весною 1945 року. В цих останніх боях впало понад 1.000 більшовиків, в тому числі багато офіцерів.

Менших оборонних та оборонно - зачіпних боїв і сутичок відділів УПА з більшовиками годі й перелічити.

Про героїчну боротьбу українського народу проти червоних наїздників за своє життя і волю — в світі наразі глухо. Тільки від часу до часу ляконічний комунікат перерве цю мовчанку. Так напр. 6 липня 1945 року лондонська радіовисільня подала в своїй вечірній аудіції на польській мові наступне повідомлення:

«Від ряду днів Червона Армія (властиво НКВД — прим наша) стоїть у кривавих і дуже багатих на втрати для неї боях з Українською Повстанською Армією (УПА), яка останнім часом скрі-

пила свою бойову діяльність і акцію відпору проти комуністичного режиму».

Також від часу до часу пильним і витревалым радіослухачам на чужині пощастить зловити пізнім вечором або в ночі передачу підпольної радіовисильні УПА на філі 41-42 м, часом на філях між 450 - 550 м., а дехто твердить, що й на філях Київської радіостанції (1.200,5 м.).

Втікачі з під большевицької окупації постійно привозять вістки про дальші бої УПА з НКВД в Карпатах, про рейди відділів УПА на ОСУЗ, про «упівські республіки», про співпрацю відділів УПА з відділами АК (польської «Армії Крайової») і т. д.

На боротьбу Українського Народу, зокрема на його авангард — УПАрмію, сьогодні орієнтуються вже всі сусідуючі з Україною народи, рівнож поневолені большевицькою Москвою, зокрема білоруси, балтійські і кавказькі народи, а останнім часом також мадяри, румуни, словаки, а то й хорвати, серби і болгари. Цей факт матиме величезне практичне значення для дальшого розвитку подій у східній, південно - східній і середущій Європі.

ЕМІГРАЦІЯ.

Остання війна викликала найбільшу досі в нашій історії еміграцію з України. Загальне число українських скитальців в Європі оцінювали в осе-

ні 1944 року на кругло 5 мільонів. Дехто каже, що це число трохи зависоке, дехто знову твердить, що за низьке. На це число зложилися:

Полонені в 1939 році українці з бувш. польської армії, втікачі від і з-під большевицької окупації в 1939 - 41 р.р. (одні і другі були затрунені в більшості в німецьких фабриках, копальнях і в сільському господарстві);

Около 2 мільйони депортованих насильно з «Райхкомісаріату Україна» робітників, т. зв. «остарбайтерів», до каторжної праці в заведеннях воєнного промислу, копальнях і на ріллі — в цілому району й окупованих німцями країнах західної Європи;

Около пів мільйона таких же примусових робітників з ЗУЗ, далі — сотки тисяч полонених українців з Червоної Армії, яким пощастило пережити голодові й тифозні масакри в німецьких таборах воєнно - полонених в перших місяцях німецько - большевицької війни.

Сотки тисяч бувш. солдатів українців в різних німецьких частин Вермахту, частин СС, Галицької Дивізії, УВВ, РОА, поліції, протилетунської оборони і т. д.

І сотки тисяч українців - втікачів перед другим большевицьким заливом всіх українських земель в 1944 році.

Окремо треба згадати понад 2.000 українських політ - в'язнів, що вийшли щасливо з німецьких концлагерів (це ті, що їм саме генштапо закидало політичні «злочини», отже члени Тимча-

сового Державного Правління України з 1941 року, члени ОУН, УПА) та понад 100.000 українських селян і робітників, що перейшли через жакливі концлагери й штрафлагери під замітом ріжних «саботажів».

На цьому місці слід, крім того, ствердити, що — відмінно від 1939 року — в 1944 році, напередодні другої большевицької окупації ЗУЗ, керівні чинники українського революційного самостійницького руху видали наказ, що всі боездатні елементи мусять залишитися в краю і взяти чинну участь у боротьбі України з наїздниками. Найвищий теперішній керівний орган українського народу — Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) вислала тільки своє Закордонне Представництво. З чинних учасників теперішніх визвольних змагань України виїхали на чужину літом 1944 року тільки ті, які дістали на це виразний дозвіл, зглядно, навіть наказ, отже — необхідні співробітники Закордонного Представництва УГВР, інваліди УПА, жінки й діти упавших в боях учасників збройної боротьби і т.п. Закордонному Представництві УГВР підпорядковуються беззастережно всі ті круги українського громадянства на чужині, які визчають українську самостійницьку ідею і які опинилися поза межами батьківщини вже давніше, в роках 1939 - 45 часто незалежно від своєї волі, як напр. українські політв'язні, депортовані робітники, вояки, мобілізовані в ряди німецької армії і т.п. Всі ті, що виїхали на еміграцію власновільно, без дозволу

на це революційного Проводу України, будуть мусіти виправдатися колись перед народом.

Внаслідок «добровільної» і примусової репатріації число української еміграції на терені був. райху зменшилося дуже сильно, приблизно до пів мільона. Це ті, що ніяк не хочуть вертатися шляхом, контрольованим через НКВД, під ласкаве проміння сталінського «сонечка». Вони розкинені зараз по всіх окупаційних зонах Німеччини й Австрії, є вони і в Італії і Франції. Доля їхня важка. Найбільше мучить українських скитальців непевність завтрашнього дня і незасованість їхнього правно - політичного становища. М. ін. при переведених подекуди якраз тепер офіційних реєстраціях всіх «авслендерів», місцеві адміністраційні органи відмовляються записувати українців як бездержавних, тільки записують їх як горожан Польщі, ЧСР, Румунії, згідно з станом з 1939 року. (Охочих записатись як горожан С. С. Р., вже мабуть немає).

Українські скитальці живуть у більшості в дуже важких умовах, — через брак помешкань, одягу, опалу і відповідної кількості та якості харчів. Відношення місцеві німецької чи австрійської людности до всіх «авслендерів» є неприхильне, а то й вороже. Німці злі, що чужинці «з'їдають призначені для них харчі», займають призначені для них помешкання і т.п. Вони забувають (а радше ніколи про це й не думали!), що впродовж цілої війни вони жили в більшості за рахунок харчів і багатств, награбованих з цілої

Європи, а передовсім з України, та що взагалі всі матеріальні цінності в Німеччині з останніх літ є обильно злито кровавим потом мільонів новітніх рабів з усієї Європи, і знов насамперед з України. Тепер вони хотіли б якнайшвидше позбутися «утяжливих авслендерів».

Українські скитальці змагають до якнайкращого зорганізування свого збірного життя на чужині. Організаційні форми, рямки, назви є різні і доволі часто змінюються. Напр. раз є це «Комітет бездержавних українців», раз «Обєднання українців, установа опіки й допомоги», а завтра може ще інакше, далі — «Український Червоний Хрест», «Братство св. Андрея» і т.д.

Названі організації ставлять своїм завданням подавати українським громадянам на чужині всяку можливу допомогу, організують шкільництво, різні курси, різні об'єднання працівників, влаштовують культури - мистецькі імпрези, як — виступи хорів, оркестр, дитячих балетів, виставки мистецьких виробів і т.п. Під цим взглядом українці — зокрема в національно мішаних многолюдних таборах для скитальців під опікою У.Н. Р.Р.А. — дуже помітно й додатньо вибиваються на чолі місце, та здобули собі загальне призначення, як нація з дуже високо розвинутою національною культурою.

Останнім часом проводяться заходи коло створення одної центральної української установи, визнаної західними аліантами як репрезентативна

центральна організація всіх українських скитальців на терені б. Райху.

Нікуди правди діти, є серед маси українських скитальців на чужині люди, яких головною життєвою метою є якнайкраще влаштувати своє особисте чи родинне життя, втікти якнайдалше від большевиків і від європейських клопотів та знайти собі десь за морем другу, кращу батьківщину. Але загальна українських скитальців безупину живе думками й турботами про рідний край, про Україну, про рідних і близьких, що стоять у безконечній важкій боротьбі з червоними окупантами. Найчастіше питання в розмовах українців на чужині, це — «Коли ми вернемося на Україну?» — Ніхто не хоче погодитися з думкою, що це вже кінець війни, що вже настав «вічний мир». Що принесла світові ця друга війна? Не стало, що правда «фашистських» хижаків, але багатьом, багатьом народам не стало від того ані трохи легше. Нерозв'язаних, наболілих і заплутаних політичних питань є далі повно і то не тільки в Європі. На «одній шостій», а може й на «одній п'ятій» земної кулі, далі панує нелюдський гнет, терор, заборізаність, голод, злидні, неволя, — одним словом стан, зовсім суперечний тим високим ідеалам і ідеям, за які йшли в бій мільйони найкращих синів демократичного світу. Може західні демократичні держави зазнають вже благодатей миру, — для України його немає. Там ведеться далі боротьба народу за своє життя і волю й думки наші безупину линути до рідного краю.

Дуже велике враження і співчуття в масах українських повстанців викликало «Звернення до всіх українських вояків, що перебувають поза межами Батьківщини», підписане Президією УГВР Генеральним Секретарятом Військових Справ УГВР та Головною Командою УПА. — з липня 1945 року. В цьому зверненні теперішні керівні Органи Українського Народу пригадують українським воякам - скитальцям на чужині героїчну боротьбу українського народу за Самостійну Українську Державу та закликають їх: вертатися на українську землю, щоб взяти активну участь в боротьбі в рядах непереможної Української Повстанської Армії. А всіх тих, що з будь-яких причин мусять залишитися на чужині, — відозва закликає — віддати всі свої сили, все своє знання, весь труд — на службу Краєві і його боротьбі, і в ніякому разі не вкрити соромом імені України. Такий священний наказ передає своїм скитальцям на чужині Український Народ, що бореться, кривавиться і перемагає.

Цей наказ відбився голосною луною в масах українських скитальців, цей наказ виконаний.

Жорстоке життя навчило українців рахувати насамперед на власні сили. Наймогутнішою основою сили українського народу є його незломна віра в остаточну перемогу світла над темрявою, та в тріумф Правди над неправдою. До цього бою за перемогу вічного Добра і Справедливості над злом і обманом готується сьогодні весь світ. Цю остаточну розправу основних елементів

життя світу і людства передбачив геній України — Шевченко, коли в одному з своїх передсмертних віршів кинув пламенний визов - запит, даючи одночасно на нього страшну відповідь:

«Чи буде Правда на землі?

Повинна бути! Бо сонце встане

І осквернену землю спалит!»

Людство стоїть напередодні цієї страшної невідхильної ділеми...

FEDOR IWANUS
101 ATLANTIC AVE.
WINNIPEG, MANITOBA
CANADA
B2X 1E5

ВИДАННЯ

«ПРОМІНЬ»

Мотря — Б. Лепкий т. I. (в пів. полот. опр.)	6.00
Мотря — Б. Лепкий т. II. (в пів. пол. опр.)	5.50
Мотря — Б. Лепкий т. I-II (в полот. оправі)	12.00
Не Вбивай — Б. Лепкий (в друці)	
Історія України — М. Аркаса, зшиток I.	2.00
Історія України — М. Аркаса, зшиток II.	2.00
Історія України — М. Аркаса, зшиток III	2.00
Історія України — М. Аркаса, зшиток IV	2.00
Історія України — М. Аркаса, зшиток V (в друці)	
Українська Муза — поезії, зшиток 1.	1.20
Українська Муза — поезії, зшиток 2.	1.20
Українське Весілля — СМай (сценічна)	1.00
Ліричні Твори — А. Ліхнякевич (спів. з нот.)	3.00
Огонь Умер за Е. Д'Ервілі — Орловський	0.30
Давні люди і звірі за Е. Д. — Орловський	0.30
Козацька Дитина — М. Тумрій	0.30